GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשפ"ו, 2026
מספר השאלון: 22262
קובץ: תשובות סופיות

היסטוריה

שאלון 22262 (אקסטרניים, בית שני)

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה פרק אחד ובו ארבע שאלות.
יש לענות על שתי שאלות.
מן השאלות שתבחרו לענות עליהן, חובה לבחור שאלה אחת לפחות שיש בה מקור.
(2×50) – סך הכול – 100 נקודות.
שימו לב: תלמידים שאושר להם מבחן מותאם אינם חייבים לבחור בשאלה שיש בה מקור.
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
נספח: לשאלה 1 (מפות).
יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

תשובות סופיות

בית שני – מעם מקדש לעם הספר

שאלה 1

א. מדיניות טריטוריאלית: הרחבת גבולות הממלכה בכיבושים – מיהודה הקטנה שסביב ירושלים לרוב ארץ־ישראל משני עברי הירדן (שמעון – יפו, גזר והחקרא; יוחנן הורקנוס הראשון – אדום, השומרון ושכם; יהודה אריסטובולוס – הגליל ואזור האיטורים בצפון; אלכסנדר ינאי – ערי החוף, הגולן, הגלעד ומואב); מטרות: השבת "נחלת אבות" וצירוף אזורים עם יהודים רבים, רצף טריטוריאלי, גישה לים, שליטה בדרכי מסחר ובשטחי חקלאות, ביטחון ועוצמה. מדיניות דמוגרפית: שמירה על רוב יהודי ועל צביון יהודי – גיור האוכלוסייה הנוכרית (האדומים, האיטורים), גירוש תושבים נוכרים (גזר) או הרס ערים (העיר שומרון), יישוב יהודים בשטחים שנכבשו. דוגמאות מן המפות: טריטוריאלי – במפה 1 המדינה רק סביב ירושלים, בית חורון ומודיעין; במפה 2 היא כוללת את הגליל, הגולן, הבשן, הגלעד, השומרון, אדום, מואב ורוב החוף (מפניון בצפון ועד אדום בדרום). דמוגרפי – אדוריים: יישוב לא יהודי מחוץ למדינה (מפה 1) – יישוב יהודי בתוכה (מפה 2) = גיור האדומים; גזר: לא יהודי – יהודי = גירוש התושבים ויישוב יהודים בימי שמעון; העיר שומרון: לא יהודית במפה 1 ונעדרת ממפה 2 = הריסתה; שכם: מעורב – יהודי; פניון: לא יהודי – יהודי (גיור האיטורים בצפון).

ב. מניעים: הרצון להתקרב לשליטים הסלווקים (ולשליטים התלמיים) ולזכות בתמיכתם, ולהיראות כשליטים שווי מעמד; הרצון לבסס את שלטונם ביהודה באמצעות הרחבת סמכויות השליט (תואר מלך) וצמצום כוחם של גורמים אחרים; הרצון להשתלב בתרבות השלטת במרחב – ההלניזם (מסחר, דיפלומטיה, שלטון).
דוגמאות: שמות יווניים (הורקנוס, אריסטובולוס, אלכסנדר); דרכי שלטון הלניסטיות – מלוכה, שילוב מלוכה וכהונה, שלטון יחיד, אישה שליטה (שלומציון), חצר מלוכה בדגם הלניסטי; צבא שכירים; שימוש ביוונית (מטבעות דו־לשוניים של ינאי); ימי חג לציון ניצחון צבאי (יום ניקנור, יום כיבוש החקרא).

שאלה 2

א. דרכי פעולה: קירוב – נישואיו למרים החשמונאית (נכדתם של הורקנוס השני ושל אריסטובולוס השני), ומינוי אחיה אריסטובולוס (השלישי) לכהן גדול; חיסול – הטבעת אריסטובולוס בבריכה ביריחו, הוצאה להורג של הורקנוס השני, של מרים, של אמה אלכסנדרה ושל שני בניו ממרים; וכן ריקון הכהונה הגדולה מכוחה, חיסול תומכי בית חשמונאי בסנהדרין ובאצולה ויצירת אצולה חדשה הנאמנה לו. המורכבות: מצד אחד קשר עצמו לשושלת, מצד שני השמיד אותה. סיבות: הצורך בלגיטימיות ובתמיכת העם היהודי, שהסתייג ממנו בשל מוצאו האדומי ובשל מינויו בידי רומא ושראה בבית חשמונאי את השושלת הלגיטימית; החשש מאהדת העם לבית חשמונאי ומכך שצאצאיו ינסו לחזור לשלטון; אופיו החשדני.

ב. "מלך חסות": שליט מקומי שמונה בידי רומא ושלטונו תלוי בה; עליו להפגין נאמנות לקיסר, לשמור על השקט ועל גבולות האימפריה ולהפיץ את התרבות הרומית־הלניסטית. דוגמאות (שלוש מתוך): קיסריה – עיר ונמל (סבסטוס) שנקראו על שם הקיסר אוגוסטוס, ובה מקדש לרומא ולאוגוסטוס; סבסטיה – העיר שומרון שנבנתה מחדש ונקראה על שם אוגוסטוס (סבסטוס), ובה מקדש לקיסר; מקדש לאוגוסטוס בפניאס (בניאס); מצודת אנטוניה בירושלים על שם מרקוס אנטוניוס, פטרונו; תיאטראות, אמפיתיאטרון והיפודרום (קיסריה, ירושלים) ומשחקים לכבוד הקיסר – הפצת התרבות הרומית־הלניסטית; מבצרים (מצדה, מכוור, הרודיון) – שמירה על הגבולות ועל השקט באזור למען רומא.

שאלה 3

א. מדיניות: האימפריה חולקה לפרובינקיות הכפופות ישירות לשלטון המרכזי ברומא; בראש כל פרובינקיה נציב רומאי שמונה בידי הקיסר לתקופה מוגדרת (ולא שליט מקומי); לרשותו כוח עזר של הצבא הרומי; התושבים יכלו להתלונן נגדו לפני הקיסר. ביהודה – מ־6 לספירה, לאחר הדחת ארכילאוס; מושב הנציב בקיסריה. תפקידים וסמכויות: שמירה על הסדר והשקט ודיכוי התנגדות; פיקוד על כוח העזר של הצבא; עמידה בראש המנהל; גביית מסים והעברתם לרומא, ומפקד אוכלוסין; פיקוח על חיי הדת – מינוי והדחה של כהנים גדולים; סמכות שיפוט עליונה, כולל דיני נפשות.

ב. מאפיינים בקטע (שלושה מתוך): שחיתות ותאוות בצע – ניצול הפרובינקיה להתעשרות אישית ("לכל איש נתונה הרשות לשדוד ולגזול, בתנאי שהוא עצמו יקבל את חלקו בַּשָּׁלל"; "בגלל תאוות הבצע שלו"; אלבינוס – "מעשי הרשע שלו בסתר ובמסווה"); אכזריות ודיכוי, שגרמו להרס כלכלי ("באכזריותו לא ידע רַחֵם"; "בזז ערים שלמות והחריב קהילות"; "רבים נטשו את נחלת אבותיהם"); פגיעה בדת ובבית המקדש ("שלח להוציא שבע־עשרה כיכרות כסף מאוצר המקדש"); העדפת הנוכרים על פני היהודים בערים המעורבות (פסק הדין בקיסריה – "שהם יהיו שליטי העיר"); ליבוי מכוון של המתיחות במקום שמירה על הסדר ("כאילו נִשְׂכַּר לְלַבּוֹת... את אש המלחמה"). השפעה על פרוץ המרד (שניים): הפגיעה במקדש – לקיחת הכסף, המחאה, טבח בירושלים בידי חיילי פלורוס (66 לספירה), ובעקבותיו הפסקת הקרבת הקורבן לשלום הקיסר בהנהגת אלעזר בן חנניה – פרוץ המרד; תאוות הבצע והביזה – מצוקה כלכלית, נטישת אדמות, הצטרפות לכנופיות ולקנאים ולסיקריקים, ואובדן האמון ברומא; העדפת הנוכרים – המהומות בקיסריה והחרפת העוינות בין יהודים לנוכרים.

שאלה 4

א. מרכזיות המקדש: דתי – המקום היחיד להקרבת קורבנות, כפרה ביום הכיפורים, עלייה לרגל בשלושת הרגלים; מדיני־לאומי – מושב הסנהדרין (לשכת הגזית) והכהן הגדול כמנהיג וכמייצג העם; כלכלי־חברתי – מחצית השקל מכל יהודי (גם בתפוצות), תרומות ומעשרות, אוצר המקדש, מסחר ותעסוקה סביבו; סמל מאחד לעם בארץ ובתפוצות. סכנות (שתיים מתוך): משבר דתי ואמוני – אי־אפשר לקיים מצוות רבות, תחושה שהאל עזב את עמו, ייאוש ("אבלי ציון"), סכנת התבוללות או נטישת היהדות; התמוטטות ההנהגה והמוסדות (כהונה גדולה, סנהדרין בירושלים) – סכנת התפוררות ופילוג, היעדר סמכות מוסכמת ואובדן האחדות בין הארץ לתפוצות; התמעטות האוכלוסייה והנזק הכלכלי – סכנה להמשך הקיום היהודי בארץ־ישראל.

ב. ההסבר: חכמי יבנה שמרו על הרציפות עם עולם המקדש – על התורה, המצוות, המוסדות וזכר המקדש – ובאותו זמן מצאו דרכים חדשות לקיים חיים יהודיים בלי מקדש, וכך העבירו את העם מ"עם המקדש" ל"עם הספר". דוגמאות (שלוש מתוך): הסנהדרין והנשיאות ביבנה – המשך המוסד העליון לחקיקה, לשיפוט ולקביעת הלוח (המשכיות), אך ביבנה, בלי מקדש, בהנהגת חכמים ונשיא – רבן גמליאל (חדשנות); התפילה ובית הכנסת – זמני התפילה כנגד הקורבנות (המשכיות), קביעת נוסח תפילת שמונה עשרה כחובה ובית הכנסת כמרכז הדתי במקום המקדש (חדשנות); תקנות ריב"ז "זכר למקדש" – תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת ונטילת לולב כל שבעת ימי החג בכל מקום – מצוות ומנהגי המקדש נשמרים, אך עוברים מן המקדש לכל מקום; הכרעת ההלכה כבית הלל ותחילת איסוף ההלכות – המשך לימוד התורה שבעל פה ומחלוקות החכמים, אך הכרעה אחת מחייבת וגיבוש הלכה כתובה (בהמשך המשנה).

כל הבגרויות בהיסטוריה עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/history